

Research Paper

The Effect of the Nuclear Crisis Management Model of the Ahmadinejad Government on the Regional Policy of the Islamic Republic of Iran in Southwest Asia with the Focus on Geopolitical Confrontation

Seyed Abdolmajid Zavari¹, Seyed Jalal Dehghani^{2*}, Mohammad Reza Dehshiri³, Hassan Khodaverdi⁴

1. PhD student, Department of Political Science and International Relations, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Professor, Department of International Relations, Faculty of Law and Political Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
3. Professor of Political Science, School of International Relations.
4. Assistant Professor, Department of Political Science and International Relations, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

PP: 455-474

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: *Crisis Management, Geopolitics, Regional Politics, Mahmoud Ahmadinejad Government, Southwest Asia*

Abstract

Undoubtedly, Iran's nuclear issue has been one of the most important issues in the history of foreign policy, and its importance in the last decade has caused Iran's domestic and foreign policy to be affected by it. The beginning of the nuclear crisis, from the Saad Abad statement to the JCPOA, left several strategies for Iran's elites, and this era should be evaluated in a context related to regional environments. Based on this, this article, with descriptive-analytical method based on library studies and mass media follow-up, tries to examine and analyze the model of nuclear crisis management in the government of Mahmoud Ahmadinejad on the regional policies of the Islamic Republic in Southwest Asia. The results of the present research show that the government of Mahmoud Ahmadinejad's adoption of a confrontational policy in the nuclear issue was more a result of the personal beliefs and ideals of the ruling movement than it was subject to the currents and patterns of behavior governing the world system and the geopolitical realities of the Islamic Republic of Iran. The management of the nuclear crisis, the regional policies of the Islamic Republic also faced fundamental challenges.

Citation: Zavari, S. A., Dehghani, S. J., Dehshiri, M. R., & Khodaverdi, H. (2023). **The Effect of the Nuclear Crisis Management Model of the Ahmadinejad Government on the Regional Policy of the Islamic Republic of Iran in Southwest Asia with the Focus on Geopolitical Confrontation.** *Geography(Regional Planning)*, 13(51), 455-474.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2023.246822.2702

DOR: 20.1001.1.22286462.1402.13.51.27.9

* **Corresponding author:** Seyed Jalal Dehghani, **Email:** dehghani@atu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Simultaneously with these tensions, during Mahmoud Ahmadinejad's eight-year presidency, the West Asian region also experienced various crises from 1384 to 1392. These crises, including the 33-day war, the 22-day war, the 11-day war, the awakening of Islam, and the emergence of ISIS, had a simultaneous impact on Iran's regional politics, leading to significant changes in the political security environment. The article aims to address a key question: How did the nuclear crisis management model influence Iran's regional policy during Ahmadinejad's government?

The primary hypothesis posits that Iran's use of the forced persuasion model in managing the nuclear crisis resulted in a more aggressive regional policy. When the emphasis was on persuasive measures and tension decreased, Iran moved toward convergence. Conversely, an increase in coercive measures led to a heightened crisis in the region. Sub-hypotheses of the research include: Iran's regional policy in the nuclear case followed the persuasive-coercive crisis management model based on rational choice, adjusting to domestic and international conditions to safeguard national interests and prevent crisis escalation. Iran's primary goal in its nuclear program was to achieve a complete cycle of nuclear fuel, addressing identity and prestige issues. Iran aimed to create a power balance with regional competitors and enhance regional integration as key goals in its regional policy. Strengthening the resistance front and countering the influence of extra-regional powers ranked among the top priorities of the Islamic Republic in the region.

Methodology

The research methodology employed in this study revolves around both analytical and descriptive approaches, aiming to assess the impact of Ahmadinejad government's nuclear crisis management model on the regional policy of the Islamic Republic of Iran in Southwest Asia. Analytically, the research involves an in-depth exploration and meticulous critique of Iran's nuclear crisis management patterns and regional policies.

Additionally, from a descriptive standpoint, the gathered comprehensive information and data are analyzed in a manner that meticulously addresses variations and shifts in these patterns and policies.

Results and Discussion

Many of Iran's foreign policy behaviors during Mahmoud Ahmadinejad's government are rooted in idealism. The fundamental government has consistently pursued a policy of reassessment, urging major powers to treat other countries fairly. Ahmadinejad's idealistic perspective divides the world into two realms: the good (Party of God) and the bad (Party of Evil). Reconciliation is impossible, and the conflict persists until the good triumphs over evil. In this dispute, Iran is considered the good world, and the U.S. is seen as the great Satan. Idealistic discourse during Ahmadinejad's presidency repeatedly called for reforming the world at the United Nations and sought to guide the Non-Aligned Movement toward world management reform. However, the lack of understanding of national interests is evident, as the primary focus was the nuclear dispute, not idealistic slogans. The constructivist approach, emphasizing norms as the driving force, reveals that justice discourse motivated Iran's behavior on the global stage. The concluding Non-Aligned Movement session saw Ahmadinejad advocating for global system change based on justice and friendship. In the fundamentalist government, these domestic discourses significantly shaped Iran's foreign policy, with the international environment moderating or intensifying these discourses. The victory of the Justice-centered government led to foreign policy prioritizing non-formal diplomacy and practical actions, causing Iran to deviate from accepted norms, resulting in opposition from the West and some regional countries. The nuclear crisis management did not take precedence in the foreign policy of the Islamic Republic during this period.

Conclusion

The research findings reveal that Ahmadinejad's foreign policy, encompassing both discursive and non-discursive methods and emphasizing the model of friendship and enmity, experienced complete ineffectiveness

at both the international and regional levels. In managing the nuclear program, Ahmadinejad's foreign policy failed to secure formulation within the framework of international and regional consensus. The conceptual and linguistic frameworks, goals, and demands of Ahmadinejad's foreign policy were overlooked by foreign policymakers, lacking the essential recognition from the international community. Consequently, these

policies led to threatening perceptions, resulting in the formation of an anti-Iranian regional coalition. Ahmadinejad's government, in its pursuit of policies, failed to instill trust and confidence among regional actors regarding the peaceful nature of Iran's nuclear program, ultimately leading to a scenario where the costs outweighed the benefits.

References

1. Amiri, H. (2015). *Geopolitics, Diplomacy and Behavior of Action*. Kani Mehr Publications, Tehran, Iran. [In Persian].
2. Ashton, C. (2013). Iran Nuclear Talks Europe's Unsung Chief Diplomat. Interviewer: Gregor Peter Schmitz & Christoph Schult. Germany.
3. Associated Press. (2006, August 16). Syria, Iran praise Hezbollah, mock U.S. Mideast plans. *East Bay Times*.
4. Bright, A. (2009). Ahmadinejad says he won't rule out an Iran nuclear bomb. *The Christian Science Monitor*. [<https://www.csmonitor.com/World/terrorism-security/2009/0918/p99s01-duts.html>]
5. CNN. (2008). Ahmadinejad: Nations jealous of nuclear progress. [<http://edition.cnn.com/2008/WORLD/mideast/02/23/iran.jealous/>]
6. Deutsche Welle (DW). (2012). [<https://www.dw.com/fa-ir>]
7. Falahi, S. (2007). Comparison of nuclear diplomacy during the presidency of Mohammad Khatami and Mahmoud Ahmadinejad. *Journal of Political Science*, No. 6, Tehran. [In Persian].
8. Fathi, N. (2006, December 12). Students disrupt speech by Iran chief. *New York Times News Service*. and "Ahmadinejad: 'We will reach the nuclear energy in the near future.'" *BBC News*. [In Persian].
9. Ghahramanpour, M. (2008). Nuclear Iran: Symbol of national will against the hegemonic system. *The Office of Political Studies Majlis Research Center (MRC)*. Edit 1. [In Persian].
10. Goodman, A., & Gonzalez, J. (2008, September 26). Ahmadinejad: Nukes for politically backward states. *Press TV*.
11. Habibzadeh Maleki, A., & Javadyan, R. (2010). *Media Strategies in Crisis Management*. Development Quarterly, Fifth Year, No. 18. [In Persian].
12. Habibzadeh Maleki, A., As'hab, S., & Javadian, R. (2010). Media Strategies in Crisis Management. *Development of Management and Human Resources Support*, 5(18), 103-123. [In Persian].
13. Magiran. (n.d.). [<https://www.magiran.com/article/1212294>]
14. Miller, E. (2012). For Saudi Arabia, despite Ahmadinejad's visit, Iran remains 'the snake'. *The Times of Israel*. [<https://www.timesofisrael.com/for-saudi-arabia-depite-ahmadinejads-visit-iran-remains-the-snake/>]
15. Mojtehdzadeh, P. (2013). *Philosophy and Function of Geopolitics (Concepts and Theories in the Era of Cyberspace)*. SAMT Publications. [In Persian].
16. National Conference on Passive Defense in Science and Engineering. (2010, June 21). [https://www.bbc.com/persian/iran/2010/06/100621_103_nuc_salehi_inspection]
17. Radio Farda. (2013). Holocaust a myth, says Iranian president. [<https://www.radiofarda.com/a/f7-ahmadinejad-controversies-part6-holocaust/25004150.html>]
18. Salimi, H. (2009). Southwest Asia as a Region? Analyzing the Applicability of Region Capabilities to Southwest Asia. *Geopolitics Quarterly*, 5(2), 116-137. [In Persian].
19. Savadkoohifar, S., & Zakai Fateh, J. (2013). *Passive Defense Considerations and Crisis Management*. [In Persian].
20. Savadkouhi Far, S., & Zekayi Fateh, J. (2016). *Considerations in the Design of Subsurface Sites with a Passive Defense Approach*. National Conference on Non-

- Military Defense in Agriculture. [In Persian].
21. Schorn, D. (2006, August 13). Iranian Leader Opens Up. 60 Minutes. CBS News. [https://www.cbsnews.com/news/iranian-leader-opens-up/]
22. Shafiei, M., & Shafiei, A. (2015). Crisis and Its Management Solutions. International Conference on Research in Science and Technology. [In Persian].
23. Solomon, J. (2011, June 22). Saudi suggests 'squeezing' Iran over nuclear ambitions. The Wall Street Journal. [http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304887904576400083811644642]
24. The Acronym Institute. (2006). Ahmadinejad: Iran can now talk to the world from the vantage point of a nuclear state. [http://www.acronym.org.uk/old/archive/docs/0604/doc03.htmA]
25. The New York Times. (2009). Iran Test-Fires Missile With 1,200-Mile Range. [https://www.nytimes.com/2009/05/21/world/middleeast/21iran.html]

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)

دوره ۱۳، شماره ۵۱، تابستان ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

تأثیر الگوی مدیریت بحران هسته‌ای دولت احمدی‌نژاد بر سیاست منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در آسیای جنوب غربی با محوریت تقابل ژئوپلیتیکی

سید عبدالمجید زواری - دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

سید جلال دهقانی فیروزآبادی* - استاد، گروه روابط بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

محمدرضا دهشیری - استاد علوم سیاسی دانشکده روابط بین الملل.

حسن خداوردی - استادیار، گروه علوم سیاسی و روابط بین الملل، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
بی‌شک، موضوع هسته‌ای ایران یکی از مهم‌ترین موضوعات تاریخ سیاست خارجی بوده که اهمیت آن در دهه اخیر باعث شد تا دو عرصه سیاست داخلی و خارجی ایران تحت تأثیرش قرار بگیرند. شروع بحران هسته‌ای از بیانیۀ سعدآباد تا برجام، راهبردهای متعددی را برای نخبگان ایران بر جای گذاشت و این دوران را باید در یک سیر مرتبط با محیط‌های منطقه‌ای مورد ارزیابی قرار داد. بر این اساس این نوشتار با روش توصیفی - تحلیلی بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و پیگیری رسانه‌های جمعی در صدد است با بررسی الگوی مدیریت بحران هسته‌ای در دولت محمود احمدی‌نژاد بر سیاست‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی در آسیای جنوب غربی را مورد بررسی و واکاوی قرار دهد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که دولت محمود احمدی‌نژاد اتخاذ سیاست تقابلی در مسئله هسته‌ای بیشتر از آنکه تابع جریان‌ات و الگوهای رفتاری حاکم بر نظام جهانی و واقعیات ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران باشد ناشی از باورها و آرمان‌های شخصی جریان حاکم بود با توجه به حساسیت‌های پیش آمده در پی مدیریت بحران هسته‌ای، سیاست‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی نیز با چالش‌های اساسی مواجه شد.	شماره صفحات: ۴۷۴-۴۵۵ از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید
	واژه‌های کلیدی: مدیریت بحران، ژئوپلیتیک، سیاست منطقه‌ای، دولت محمود احمدی‌نژاد، آسیای جنوب غربی.

استناد: زواری، سید عبدالمجید؛ دهقانی فیروزآبادی، سید جلال؛ دهشیری، محمدرضا؛ خداوردی، حسن. (۱۴۰۲). تأثیر الگوی مدیریت بحران هسته‌ای دولت احمدی‌نژاد بر سیاست منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در آسیای جنوب غربی با محوریت تقابل ژئوپلیتیکی. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۳(۵۱)، صص ۴۷۴-۴۵۵.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2023.246822.2702

DOR: 20.1001.1.22286462.1402.13.51.27.9

* نویسنده مسئول: سید جلال دهقانی فیروزآبادی، پست الکترونیکی: dehghani@atu.ac.ir

مقدمه

مجادله سیاسی قدرت‌ها در خصوص موضوع فناوری هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران که، در سال‌های اخیر فراهم‌کننده بستر مهیجی در جهان سیاست بوده و تحولات ناشی از آن نیز همواره منجر به شکل‌گیری دور جدیدتری از صف‌بندی قدرت‌ها و تداوم پیچیدگی‌های استراتژیک در نظام بین‌الملل بوده است. در سال ۱۳۸۲ با مطرح شدن تدریجی این موضوع در فضای بین‌المللی، مذاکرات پیچیده آن به میزبانی شهرهای ژنو، استانبول، وین، مسکو، بغداد، آلماتی و لوزان سوئیس با دو هدف اثبات ماهیت صلح آمیز بودن برنامه هسته‌ای از سوی ایران و نیز تضمین لغو تحریم‌ها از سوی گروه ۵+۱ تا دستیابی به برنامه اقدام مشترک در ژنو (۱۳۹۳) و صدور بیانیه لوزان در فروردین ۱۳۹۴، همواره با کش و قوس‌های متعدد تبلیغاتی، سیاسی و امنیتی همراه بوده است. با این حال، استمرار مذاکرات با گزارش‌های متناقض آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (IAEA) از نحوه همکاری ایران به شورای امنیت سازمان ملل متحد جریان یافته، به نحوی که در طی سنوات فوق منجر به تصویب قطعنامه‌های بین‌المللی ۱۸۳۵، ۱۸۰۳، ۱۷۴۷، ۱۷۳۷ علیه فعالیت‌های فناوری هسته‌ای ایران در سازمان ملل گردیده است. در این شرایط، ایالات متحده آمریکا با همراهی برخی از قدرت‌های غربی و تحت فشارها و هماهنگی میان دلارهای نفتی برخی از رژیم‌های ثروتمند عربی و با نفوذ گسترده لابی اسرائیل، تاکنون ضمن تأکید بر اولویت به کارگیری نگرش‌های نرم در استراتژی سیاست خارجی، استفاده از تاکتیک دیپلماسی هوشمندانه و اعمال تحریم‌های مؤثر بخصوص در بخش‌های ارزی، پتروشیمی، قطعات اساسی و انرژی را با هدف ممانعت از غنی‌سازی اورانیوم، مبنای برنامه مقابله با فناوری‌های هسته‌ای ایران قرار داده و همواره به دنبال تحقق اجماع گسترده بین‌المللی علیه ایران بوده‌اند. موانع اصلی بازدارنده ایالات متحده در راه رسیدن به توافق با ایران از راه‌های صلح‌آمیز را اسرائیل از سال‌ها پیش به وجود آورد و در حقیقت پیشینه مخالفت‌های سرسختانه اسرائیل با تأسیس و توسعه صنعت هسته‌ای در ایران را باید در دهه ۱۹۷۰ جست‌وجو کرد؛ هنگامی که دولت وقت ایران به راهنمایی و تشویق ایالات متحده کار تأسیس این صنعت را آغاز کرد.

به هر جهت، با توجه به ماهیت پیچیده مسأله هسته‌ای، این موضوع تقریباً تمامی مسائل کشور از جمله اولویت‌های سیاست خارجی را تحت تأثیر خود قرار داده و چگونگی مواجهه با این پرونده و اتخاذ تدابیری برای برون‌رفت یا کاهش پیامدهای مخرب این بحران بر منافع کشور به مهم‌ترین مسأله متولیان سیاست خارجی کشور بدل شده است. دولت‌های مختلف در جمهوری اسلامی ایران تلاش کرده‌اند با گفتمان‌ها و رویکردهای مختلف، راهی برای برون‌رفت از این بحران پیچیده که تمامی ساختار و لایه‌های داخلی و خارجی کشور را تحت تأثیر قرار داده بیابند.

سال ۱۳۸۴ با روی کار آمدن محمود احمدی‌نژاد، الگوی مدیریت بحران هسته‌ای کشور هم دچار تغییر شد و ایشان بجای رویکرد اقتناعی محمد خاتمی، سیاست تهاجمی را در این زمینه در پیش گرفتند. بدین ترتیب تمامی فعالیت‌هایی که در دوره خاتمی تعلیق شده بود مجدداً از سر گرفته شد و اقدامات هسته‌ای ایران با شتاب بیشتری از سر گرفته شد. همچنین در این مقطع تلاش شد با تحریک احساسات افکار داخلی و جلب حمایت مردم از دستاوردهای هسته‌ای، قدرت چانه‌زنی حاکمیت در مقابل بازیگران خارجی افزایش یابد.

در نتیجه این رویکرد از سوی ایران، کشورهای غربی نیز در مقابل ایران وارد فاز تقابلی شده و با ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت، قطعنامه‌های متعددی علیه ایران صادر شد.

هم‌زمان با این تنش‌ها، در طول هشت سال ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد منطقه غرب آسیا هم از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲ شاهد انواع بحران‌های مختلف بود که محیط امنیتی سیاسی منطقه را دگرگون کرد. بحران‌هایی همچون جنگ ۳۳ روزه، جنگ ۲۲ روزه، جنگ ۱۱ روزه، بیداری اسلام، و ظهور داعش که هم‌زمان با تحولات شگرف خود، به تبع سیاست منطقه‌ای ایران را هم تحت تأثیر قرار داد. با توجه به موارد فوق، این مقاله در پی پاسخ به این پرسش کلیدی است که الگوی مدیریت بحران هسته‌ای چگونه بر سیاست منطقه‌ای ایران در دولت احمدی‌نژاد تأثیر گذاشته است؟

بر همین اساس فرضیه اصلی تحقیق این است که الگوی اقتناعی اجباری ایران در مدیریت بحران هسته‌ای موجب تهاجمی شدن سیاست‌های منطقه‌ای شده است. با این حال زمانی که وزن اقدامات اقتناعی بیشتر بوده، با کاهش سطح تنش، روابط به سمت

همگرایی و بالعکس در مقاطعی که وزن اقدامات اجباری بیشتر شده است شاهد تصاعد بحران در منطقه بوده‌ایم. همچنین در لایه بعدی موارد ذیل به عنوان فرضیه‌های فرعی پژوهش در نظر گرفته شد.

- سیاست منطقه‌ای ایران در پرونده هسته‌ای در چارچوب الگوی مدیریت بحران اقناعی - اجباری بر مبنای انتخاب عقلانی، در مقاطع مختلف متناسب با شرایط داخلی و بین‌المللی برای تأمین منافع ملی و جلوگیری از تصاعد بحران رفتار کرده است.
- مهم‌ترین هدف ایران در برنامه هسته‌ای ایران دستیابی به چرخه کامل سوخت هسته‌ای و مسائل هویتی و پرستیژی بوده است.
- مهم‌ترین اهداف ایران در سیاست منطقه‌ای خود ایجاد توازن قوا با دیگر رقبای منطقه‌ای، و تقویت همگرایی منطقه‌ای بوده است.
- تقویت جبهه مقاومت و مقابله با نفوذ قدرت‌های فرا منطقه‌ای از مهم‌ترین اولویت‌های جمهوری اسلامی در منطقه است.

پیشینه پژوهش

فهمی (۱۳۹۷) در کتاب تعلقات ژئوپلیتیکی ایران و خاورمیانه "تأثیر ابعاد ژئوپلیتیکی نظیر ارتباطات فرهنگی، زبانی، مناطق جغرافیایی، اقتصادی، و منافع ملی بر سیاست خارجی ایران و دیگر کشورهای خاورمیانه را مورد بررسی قرار می‌دهد. شاکری، محسن. (۱۳۹۷). در کتاب تأثیر توافق هسته‌ای (برجام) بر سیاست خاورمیانه‌ای ایران و ترکیه به بررسی جایگاه خاورمیانه در سیاست خارجی ایران و تأثیر برجام بر این رویکرد پرداخته است

رفعی بصیری (۱۳۹۷) در کتاب "تحریم ایران در دوران اوباما" نقش مؤسسات آمریکایی در تصمیم‌گیری، اثرات تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران، و تأثیرات آن‌ها بر سیاست هسته‌ای جمهوری اسلامی را بررسی کرده، اثرات و پیامدهای تحریم‌ها بر جمهوری اسلامی ایران را تحلیل می‌کند.

منصوری (۱۳۹۷) در کتابی با عنوان "دیپلماسی هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران"، به تاریخچه تحولات هسته‌ای ایران، دیپلماسی دولت‌های احمدی‌نژاد و روحانی، و مقایسه تطبیقی ارزش‌ها و دستاوردها پرداخته است.

کاظمی دینان (۱۳۹۶) در کتاب "ایران و بازیگران سیاسی غیردولتی خاورمیانه"، با معرفی و بررسی چهار بازیگر سیاسی غیردولتی، انصارالله یمن، الوفاق بحرین، حزب‌الله لبنان، و اخوان المسلمین مصر، به تحلیل روابط ایران با آن‌ها می‌پردازد. این کتاب عوامل تأثیرگذار در این روابط را نیز مورد بررسی قرار می‌دهد.

حاجی یوسفی (۱۳۹۵) در کتاب "سیاست خارجی ایران ۱۹۹۱-۲۰۰۱" نظریه‌ها، نقش ایران در مناطق مختلف و تأثیرات امنیتی تحولات منطقه‌ای را مورد بررسی قرار داده است.

برزگر (۱۳۹۵) در کتاب "سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در خاورمیانه" به تحولات ۱۱ سپتامبر تا تحولات عربی ۲۰۱۱ می‌پردازد. قهرمانپور (۱۳۹۴) در "هویت و سیاست خارجی در ایران و خاورمیانه" هویت و تأثیر آن بر سیاست خارجی ایران، ترکیه و اسرائیل را بررسی می‌کند. برزگر (۱۳۹۴) در کتاب "جمهوری اسلامی ایران، مسائل خاورمیانه و مذاکرات هسته‌ای" مقالات درباره پرونده هسته‌ای ایران و نگاه‌های اروپا و آمریکا را مورد بررسی قرار داده است. احدیان (۱۳۹۴) در "از سعدآباد تا لوزان" تحولات پرونده هسته‌ای ایران را تا سال ۹۴ باز کرده و الگویی برای مدیریت بحران ارائه کرده است. ایزدی (۱۳۸۹) دیپلماسی ایران در زمینه‌های فرهنگی، عمومی، هسته‌ای و نرم را مورد بررسی قرار داده است.

مقاله بصیری (۱۳۹۲) با مطالعه بحران‌های جنگ تحمیلی و انتخابات مجلس، الگوی مدیریت بحران در سیره امام خمینی را مورد بررسی قرار داده و به ترکیبی از مدیریت سیستمیک و کاربزماتیک اشاره کرده است. حسین‌زاده (۱۳۸۷) در "الگوی مدیریت بحران سیاسی" به تسخیر لانه جاسوسی و تصمیم‌گیری امام خمینی می‌پردازد. مقاله احمدی‌نژاد (۱۳۹۶) با رویکرد سازه‌نگاری و توصیفی تحلیلی نقش سایبرنتیک و چشم‌انداز در تصمیم‌گیری هسته‌ای دکتر احمدی‌نژاد را بررسی می‌کند. فلاحي (۱۳۹۶) در مقاله‌اش نشان می‌دهد که تهدید نظامی و تحریم‌های اقتصادی توسط قدرت‌های بزرگ باعث تغییر تدریجی سیاست هسته‌ای ایران شده‌اند. مقاله دهقانی فیروزآبادی (۱۳۹۵) درباره گفت‌وگوهای هسته‌ای در سیاست خارجی ایران تحلیلی گفتمانی ارائه می‌دهد.

مقاله نیاکویی (۱۳۹۴) با استفاده از مدل تصمیم روزنا، عوامل مؤثر بر دیپلماسی هسته‌ای دولت یازدهم و توافق برجام را بررسی می‌کند. قرشی (۱۳۹۳) در مقاله‌اش از نظریه سایبرنتیک بر مدل تصمیم‌گیری هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران مطالبه می‌کند. حیدری (۱۳۹۲) به بررسی کارایی مدل تصمیم‌گیری شهودی چندوجهی در برنامه هسته‌ای و موشکی ایران با تمرکز بر قطعنامه ۱۹۲۹ می‌پردازد.

گزارش ماه مه ۲۰۱۹ خدمات تحقیقاتی کنگره آمریکا، به بررسی برنامه هسته‌ای ایران و اهداف نظامی آن می‌پردازد. اطلاعاتی از تأسیسات مهم ایران، نظامی‌سازی، و همکاری با آژانس انرژی اتمی آورده شده است. کتاب "اروپا و بحران هسته‌ای ایران" نیز به تحلیل روابط اتحادیه اروپا و ایران در زمینه هسته‌ای می‌پردازد.

ریکاردو آلکارو در کتاب "اروپا و بحران هسته‌ای ایران"، به تجزیه و تحلیل روابط ایران و اتحادیه اروپا در زمینه هسته‌ای می‌پردازد. این کتاب ابتدا پیشینه تمامی مذاکرات و گفت‌وگوهای مقامات ایران و اتحادیه اروپا در بازه زمانی ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۶ را بررسی کرده و سپس نقش اتحادیه اروپا، به ویژه کشورهای فرانسه، آلمان و انگلستان در مواجهه با ایران و آمریکا، و در نهایت امضای توافق هسته‌ای (برجام) را مورد بررسی قرار داده است.

دنيس جت (۲۰۱۸) در کتاب "توافق هسته‌ای ایران"، با مرور تاریخچه روابط آمریکا و ایران در چهار دهه گذشته، تحلیل نگرانی‌های آمریکا از برنامه هسته‌ای ایران را ارائه می‌دهد. سپس به بررسی دیدگاه‌ها و تأثیر گروه‌های تصمیم‌گیر آمریکایی در سیاست خارجی پرداخته و تکنیک‌های آنان برای تأثیرگذاری بر سیاست‌های کاخ سفید در مسائل هسته‌ای ایران می‌پردازد. نهایتاً نتایج مذاکرات و توافق هسته‌ای را ارزیابی کرده و چشم‌انداز آینده پرونده هسته‌ای ایران را مورد بررسی قرار می‌دهد.

کومودا سیمپسون (۲۰۱۶) در کتاب "دیپلماسی هسته‌ای دولت آمریکا با ایران" به بررسی سیاست‌های دولت‌های مختلف آمریکا در روابط با ایران در زمینه هسته‌ای از مواضع خصمانه تا سیاست مصالحه دولت اوباما می‌پردازد. کتاب در ابتدا به مرور روابط ایران و آمریکا در دوران جنگ سرد، سرنگونی حکومت محمد مصدق، اشغال لانه جاسوسی، ماجرای گروگان‌گیری، حمایت آمریکا از عراق در جنگ تحمیلی، و ماجرای ایران کنتررا پرداخته و سپس با بررسی رویکردهای دولت‌های مختلف آمریکا از دکترین نومحافظه کارانه جرج بوش تا دوران اوباما، به تحلیل پرونده هسته‌ای ایران می‌پردازد.

میخائیل آندرکو (۲۰۱۵) در کتاب "برنامه هسته‌ای ایران و جهان در جنوب" در چارچوب دغدغه‌ها و روابط جنوب جهان، برنامه هسته‌ای ایران را مورد بررسی قرار می‌دهد و عملکرد سه کشور مهم برزیل، هند و آفریقای جنوبی را در قبال این برنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. کتاب با تأکید بر این نکته که در برنامه‌های هسته‌ای ایران هیچ اقدام ناسازگار با قوانین بین‌المللی صورت نگرفته است، به تحلیل تأثیر روابط خاص ایران با آمریکا می‌پردازد.

علیرضا جعفرزاده (۲۰۰۷) در کتاب "تهدید ایران: رئیس‌جمهور احمدی‌نژاد و بحران هسته‌ای آتی" به فرازوفرودهای پرونده هسته‌ای ایران در دولت آقای احمدی‌نژاد و توسعه برنامه هسته‌ای و نظامی ایران تحت تأثیر تهدیدها و تنش‌های بین‌المللی اشاره دارد. کتاب علاوه بر بررسی دستاوردهای هسته‌ای ایران و پیامدهای بین‌المللی آن، به صورت اجمالی به تلاش‌های دیپلماتیک و مذاکرات در سطوح مختلف نیز اشاره دارد.

فرهاد رضایی (۲۰۱۹) در کتاب "سیاست خارجی ایران پس از توافق هسته‌ای" به بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی پس از توافق هسته‌ای می‌پردازد. در این متن، عناصر نظام سیاسی و تأثیر هر یک از آنها در سیاست خارجی و مذاکرات پس از توافق هسته‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

مبانی نظری

مدیریت بحران

مدیریت بحران، علم و هنر برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و رهبری به صورت یکپارچه، جامع و هماهنگ است که با بهره‌گیری از ابزارهای در اختیار، تلاش می‌کند، خطرات ناشی از بحران‌های مختلف را بر اساس مراحل مختلف بحران کنترل نماید (سوادکوهی فر و ذکائی فاتح، ۱۳۹۲). مدیریت بحران علم نوینی است که در سطح کشوری، استانی و شهری می‌تواند شکل‌های گوناگونی

داشته باشد. در مدیریت بحران، خطرات بالقوه و منابع موجود مورد ارزیابی قرار گرفته و کوشش می‌شود که با برنامه‌ریزی‌های کارشناسانه بین منابع و توانایی‌های موجود و همچنین خطرات احتمالی، موازنه برقرار شود تا با استفاده از منابع موجود بتوان بحران را کنترل نمود. بحران از هر نوع که باشد، آثار قابل ملاحظه‌ای بر جامعه خواهد داشت. بحران‌ها از لحاظ ماهیت، بزرگی و شدت متفاوت‌اند اما تمامی آن‌ها عواقبی به بار می‌آورند که می‌توانند توانایی‌های عملکردی سازمان‌های درگیر را مختل سازند. مدیریت یک بحران کار دشواری بوده و می‌تواند بسیار مایوس‌کننده باشد. اما بزرگ‌ترین اشتباه این است که تصور کنید جامعه ما از بحران مصون خواهد ماند و همواره باید به خاطر داشت که هیچ بحرانی دقیقاً مشابه بحران‌های دیگر نیست، ولی با این وجود، تشابهات قابل‌توجهی بین آن‌ها وجود دارد که کشف و درک این تشابهات، کلیدی جهت برنامه‌ریزی برای مقابله با بحران و تخفیف اثرات سوء آن خواهد بود (محمد شفیعی، ۱۳۹۴). قسمتی از مدیریت بحران به پیش‌بینی و پیشگیری از وقوع بحران مرتبط بوده و قبل از وقوع رویداد مطرح است. قسمتی دیگر به بحران‌های جاری و حل‌وفصل آن‌ها مربوط می‌شود. مدیریت بحران نظامی پویا است که با هدف کاهش احتمال وقوع بحران و کمیته‌سازی آثار و صدمات مربوط به آن و همچنین بازگرداندن سیستم به وضعیت عادی و معمولی طراحی شده است. در زمینه مدیریت بحران با توجه به تعاریف متفاوتی که از آن ارائه شده، آنچه که در میان بسیاری از اندیشمندان روی آن اجماع وجود دارد، وظیفه مدیریت بحران، کنترل بحران در زمان کوتاه با استفاده از بهترین اصول و روش‌ها و ... است. در یک جمع‌بندی کلی، مدیریت بحران ناظر بر پنج مقوله؛ سازمان‌دهی، ارتباطات، تصمیم‌گیری، شناخت عوامل بحران و طراحی استوار است (حبیب‌زاده ملکی و جوادیان، ۱۳۸۹).

در ادبیات روابط بین‌الملل برای کنترل بحران و کاهش پیامدهای مخرب آن از اصطلاح مدیریت بحران استفاده می‌شود. بنابراین مدیریت بحران را می‌توان مجموعه راهبردهایی دانست که برای کمک به یک سازمان یا دولت هنگام مواجهه با یک رویداد منفی ناگهانی قابل‌توجه طراحی می‌شود (Zamoum Serra Gorpe, 2018:3).

منطقه

منطقه عبارت است از گروهی از کشورها که از نظر اقتصادی، جغرافیایی و اجتماعی مستقل هستند و در پدید آوردن یک فضای جغرافیایی مشخص مشارکت دارند. بعد جغرافیایی در این تعریف مهم است زیرا استقلال را بین کشورهای متجانس و نامتجانس را محقق می‌سازد. با این وجود، اهمیت عامل جغرافیا در این تعریف سبب نمی‌شود که نقش عامل ذهنیت در آن نادیده گرفته شود به‌طوری‌که نویسنده این تعریف بلافاصله را ذکر می‌کند که منطقه امری است که به‌طور اجتماعی ساخته می‌شود و تا ایده‌های به هم پیوسته در عرصه اجتماعی نباشد حتی نیازهای اقتصادی و جغرافیایی به هم پیوسته سبب پیدایی یک منطقه نخواهد بود. از این نظرگاه شرکت‌ها و مؤسسات خصوصی مؤثر هم به اندازه دولت‌ها می‌توانند در آفریدن فضای جغرافیایی که یک منطقه و تعاملات منطقه‌ای را به وجود می‌آورد سهیم و دارای اهمیت باشد. مهم این است که این فضا برای روابط و تعاملات منطقه‌ای و فراتر از حیطه مرزهای ملی پدید آید. میزان و درجه این روابط نیز با میزان و درجه نهادینه شدن روابط در سطح منطقه‌ای تعیین می‌شود. به عبارتی از این دیدگاه درجه نهادینه شدن کنش‌ها در عرصه منطقه‌ای تعیین‌کننده میزان رشد و تعمیق منطقه‌ای است (سلیمی، ۱۳۸۸).

یک منطقه در جغرافیا هنگامی قابل تشخیص و برخوردار از یک شخصیت جغرافیایی یکپارچه و متمایز از دیگر مناطق است که عوامل پیونددهنده اجزای آن به‌خوبی آشکار و قابل تشخیص و شناسایی باشد. از نظر محیط فیزیکی، یک منطقه باید محیط یکپارچه‌ای باشد، یا دست‌کم، دارای ویژگی‌های جغرافیایی و استراتژیک مشابهی باشد؛ ازجمله واقع شدن در یک محیط بیابانی، مثل کشورهای صحرای آفریقا؛ واقع شدن در یک فلات پهناور، مانند کشورهای فلات ایران (ایران، افغانستان و بخش مهمی از آسیای مرکزی)؛ واقع شدن در یک شبه‌قاره، مانند کشورهای شبه‌قاره هند (هندوستان، بنگلادش، پاکستان، سریلانکا، نپال و بوتان)؛ واقع شدن در یک شبه‌جزیره، مانند کشورهای شبه‌جزیره عرب (عربستان سعودی، یمن، کویت، بحرین، قطر، عمان و امارات متحده عربی) یا کشورهای شبه‌جزیره بالکان یا شبه‌جزیره ایبری (اسپانیا و پرتغال)؛ واقع شدن بر گرد یک دریا، مانند کشور های خلیج فارس (ایران، عراق، عربستان سعودی، کویت، بحرین، قطر، عمان و امارات متحده عربی)؛ واقع شدن در یک سرزمین کوهستانی، مانند کشورهای آلپ (ایتالیا، اتریش و سوئیس) یا کشورهای قفقاز (گرجستان، ارمنستان، آذربایجان، نخجوان، چین و

داغستان)؛ واقع شدن در بخش پایانی یک قاره، مانند کشورهای آسیای جنوب خاوری (کره جنوبی و شمالی، ویتنام، تایلند و فیلیپین)؛ و واقع شدن در یک نیم‌قاره، مانند کشورهای امریکای جنوبی (ونزوئلا، برزیل، آرژانتین و شیلی).

فراتر، یک فضای جغرافیایی می‌تواند بدون داشتن عوامل مشابه فیزیکی نیز قابل تشخیص و شناسایی به‌عنوان یک منطقه باشد، مشروط بر وجود یک سلسله عوامل پیونددهنده فرهنگی، سیاسی و اقتصادی میان اجزای تشکیل‌دهنده آن فضای جغرافیایی که آن محیط را از دیگر محیط‌ها متمایز می‌کند؛ مانند منطقه اروپای باختری (اروپای صنعتی لاتین - ژرمانیک) که اتحادیه‌ای منطقه‌ای را میان آن‌ها تشویق می‌کند؛ اروپای خاوری (اروپای صنعتی‌شونده محیط فرهنگی و تباری اسلاویک)؛ امریکای شمالی (امریکای صنعتی انگلوساکسن)؛ و دنیای عرب (کشورهای محیط فرهنگی و تباری عرب) (مجتهدزاده ۱۳۹۲).

جهانی‌اندیشان نیمه دوم قرن بیستم، به‌ویژه سونل کوهن کوشیدند تا مدل‌های واقع‌گرایانه‌تری را از مفهوم «منطقه» در جهانی‌اندیشی سیاسی - جغرافیایی ارائه دهند. در نوشته‌ای تحت عنوان جغرافیا و سیاست در جهانی از هم گسیخته^۱ که در سال ۱۹۷۳ منتشر شد، کوهن کوشید تا نارسایی‌های مفهومی «جهان یکپارچه سیاسی» را برملا سازد. نارسایی‌هایی که به گفته وی، در گذشته، جهانی‌اندیشان سیاسی - جغرافیایی را گمراه کرده بود.

کوهن بر این باور دارد که محیط از نظر استراتژیک یکپارچه نیست، بلکه دنیایی اساساً از هم گسیخته و تقسیم‌شده به چند منطقه جدا از هم است. در برخورد با این تئوری، کوهن از مفهوم جغرافیایی «منطقه» بهره می‌گیرد. بدین ترتیب، وی سلسله‌مراتب قدرت در جهان سیاسی را متشکل از دو نوع دسته‌بندی جغرافیایی که هریک در قیاس با دیگری جهان‌شمول یا ناحیه‌ای است در نظر می‌گیرد.

منطقه شناسی پژوهش

آسیای جنوب غربی

آسیای جنوب غربی در متون کلاسیک به‌عنوان یک حوزه جغرافیایی وسیع به کار برده می‌شود که چندین منطقه مشهور را که در مطالعات منطقه‌ای به‌مثابه مناطقی جداگانه محسوب می‌شوند را در خود جای می‌دهد. بخش‌هایی از قفقاز، ایران، پاکستان، افغانستان بخش‌هایی از آسیای میانه، عراق، ترکیه، کشورهای حاشیه خلیج فارس، سوریه، لبنان، فلسطین و گاهی مصر نیز در ادبیات رایج به‌عنوان بخشی از آسیای جنوب غربی به کار می‌روند. در واقع در این نگاه آسیای غربی، مجموعه‌ای از ۵ منطقه تلقی می‌شود که در مطالعات کلاسیک منطقه‌ای مجزا از هم فرض می‌شوند. (شکل ۱).

بر اساس این نقشه آسیای جنوب غربی منطقه‌ای است از شمال شبه‌قاره هند، آسیای میانه، قفقاز، آسیای صغیر، منطقه خلیج فارس و بخش عمده خاورمیانه به معنای مصطلح آن را در بر می‌گیرد. این نگاهی است که در برخی برنامه‌های بهداشتی و مهاجرتی سازمان ملل متحد نیز وجود دارد (Macfarlane, 2008). اما در بعضی از متون رسمی‌تر و حتی اطلاعات دائرالمعارفی مناطق آسیای میانه و قفقاز و افغانستان و پاکستان و همین‌طور شمال آفریقا در منطقه آسیای جنوب غربی تعریف نشده و آسیای جنوب غربی تنها به منطقه ایران، بخشی از خاورمیانه به معنای کلاسیک و شبه‌جزیره حجاز و حوزه خلیج فارس اطلاق می‌شود. نقشه شماره ۱ نقشه حوزه جغرافیایی است که در این متون رسمی به‌عنوان آسیای جنوب غربی خوانده می‌شود.

^۱. Geography and Politics in a World Divided

شکل ۱. منطقه آسیای جنوب غربی Source: Salimi, 2009

چنانچه در این نقشه که در بسیاری از ادارات وابسته به سازمان ملل متحد مینا گرفته می شود، روشن است، آسیای جنوب غربی به منطقه محدودتری گفته می شود. این منطقه در برخی متون علمی و برخی از ارگان های اجرایی مانند سازمان های ورزشی به عنوان آسیای غربی شناخته می شود، هرچند در برخی از اسناد سازمان ملل، این منطقه با وسعت ها و تعاریف متفاوتی خوانده می شود ولی در بسیاری از موارد این نقشه مبنای تقسیم بندی مناطق و زیر مناطق جهان است که جایگاه آسیای جنوب غربی نیز در آن کاملاً مشخص است که در آن ایران جزو منطقه آسیای جنوبی و بخشی از قفقاز جزو منطقه آسیای غربی آمده است. بنابراین در میان اسناد و منابع موجود سه تعریف و حوزه جغرافیایی متفاوت به آسیای غربی یا آسیای جنوب غربی استناد داده می شود. حال ابتدا باید روشن شود که منظور ما از منطقه آسیای جنوب غربی کدام یک از این تعابیر است؟ سپس روشن شود که آیا می توان شرایط شکل گیری یک منطقه را در مورد آن به کار برد؟ با توجه به اینکه در برخی از مراکز و مباحث داخل ایران تلاش زیادی برای تعریف از آسیای جنوب غربی انجام شده است (نظری فرد ۱۳۹۴).

بحث و یافته های تحقیق

سیاست تقابلی (اعتراضی)

در ژوئیه ۲۰۰۵ (تیرماه ۱۳۸۴) به دنبال انتخاب دکتر محمود احمدی نژاد به ریاست جمهوری ایران، اعلام شد جمهوری اسلامی ایران تعلیق داوطلبانه را لغو و فعالیت های UCF اصفهان را تحت نظارت آژانس ادامه می دهد. انتخاب محمود احمدی نژاد با واکنش های متفاوتی همراه شد. از یک طرف تبلیغات رسانه های غربی و صهیونیستی، جبهه های مختلفی در دنیا علیه ایران گشود و از طرف دیگر از آنجا که رئیس جمهور وقت در برنامه های انتخاباتی خود بر قاطعیت و عدم مصالحه بر سر انرژی هسته ای تأکید نموده بود، بسیاری انتخاب وی را نشانه ای حمایت قاطع مردم از استراتژی وی در برخورد با مسئله هسته ای عنوان نمودند. به دنبال آن در تاریخ ۱۸ سپتامبر ۲۰۰۵ (۲۷ شهریور ۱۳۸۴) رئیس جمهور احمدی نژاد در راستای تداوم دیپلماسی فعال هسته ای، در مقر سازمان ملل ابتکار هسته ای خود را بیان کرد. ایشان در سخنرانی خود با اشاره به برخورد دوگانه غرب، آپارتاید هسته ای و خلأ ضمانت اجرایی NPT برای خلع سلاح فراگیر، پیشنهاد کردند مجمع عمومی، کمیته ویژه ای برای مقابله با تکثیر تسلیحات هسته ای و رفع آپارتاید هسته ای مشخص کند که یکی از کارویژه های آن تهیه گزارش جامع در مورد چگونگی انتقال مواد، فناوری و تجهیزات ساخت سلاح هسته ای به رژیم صهیونیستی باشد. رئیس جمهور همچنین اعلام کرد جمهوری اسلامی ایران جهت تقویت فرایند شفاف سازی و اعتماد سازی، حاضر است به طور جدی با بخش های خصوصی و دولتی سایر کشورها در تولید سوخت هسته ای مشارکت نماید (Dlavarpouraghdam:48).

این دیپلماسی (تقابلی) دولت وقت ضمن ارجاع پرونده هسته ای ایران به شورای امنیت سبب شد قدرت های بزرگ، در بازی کاملاً سیاسی تعلیق را که قبلاً امری داوطلبانه از طرف ایران اعلام شده بود، الزامی کنند. علاوه بر این دامنه تعلیق را به حدی

گسترده کنند که هم تعلیق آب‌سنگین اراک را در بر گیرد و هم قطعنامه‌ی ۱۷۳۷ حتی حق ساخت‌وساز مربوط به فعالیت‌های هسته‌ای نیز از ایران سلب شود. برداشتن تعلیق نیز در صورتی امکان‌پذیر است که بر اساس شروط غیره اجرایی ۱+۵ اولاً تماماً برطرف شود، ثانیه آژانس قادر باشد بگوید هیچ ماده هسته‌ای اعلام نشده‌ای در ایران نیست ثالثاً در رابطه با فعالیت‌های صلح‌آمیز هسته‌ای اعتماد کامل جهانی تأمین شود و این یعنی تعلیق نامحدود؛ زیرا معلوم نیست چند سال طول بکشد تا این شروط تحقق یابند.

و همین‌طور با قطعنامه‌ی ۲۰۰۵ و گزارش پرونده‌ی هسته‌ای ایران به شورای امنیت سه قطعنامه ۱۶۹۶، ۱۷۳۷ و ۱۷۴۷ علیه ایران صادر شد. به‌این‌ترتیب پس از پایان جنگ تحمیلی و از شانزده سال پیش تاکنون شاهد سه قطعنامه شورای امنیت علیه جمهوری اسلامی ایران هستیم که هر سه نیز در زمان دولت نهم و ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد و در رابطه با پرونده هسته‌ای ایران است.

این رویکرد یعنی تقابلی (تهاجمی) علاوه بر این که ایران را با وجود جایگاه باارزش ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک به سمت انزوای پیش برد و در جاهایی نیز محقق گردید به اجماع بین‌المللی و تحریک افکار عمومی دنیا علیه فعالیت‌های هسته‌ای ایران نیز منجر شد. رفتن ایران به شورای امنیت کاملاً در راستای اهداف ایالات‌متحده آمریکا بود و پس از مدت‌ها این دیپلماسی توانست اتخاذ این رویکرد توانست ایران را به جایی ببرد که بیرون آمدن از آن هزینه‌های گزافی را به دنبال خواهد داشت. از دیگر پیامدهای اتخاذ این رویکرد این بود که ایالات‌متحده آمریکا نخست ایران را ذیل فصل هفتم قرار داد و سپس با اعمال ماده ۴۱ و آغاز تحریم‌ها علیه ایران درصد شد آن را به مسئله امنیتی تمام‌عیاری تبدیل کند تا راه برای اعمال ماده ۴۲ و تغییر رژیم را فراهم آورد. ضعف مهم این رویکرد این بود که بازی را آن‌گونه پیش برد که ایالات‌متحده آمریکا می‌خواست (Falahi, 79). این رویکرد بیشتر از آنکه تابع جریان‌ات و الگوهای رفتاری حاکم بر نظام جهانی و واقعیات ژئوپلیتیک باشد ناشی از باورها و آرمان‌های شخصی و یا جریان‌های حاکم می‌باشد.

-تجدیدنظر طلب غیرمتعهد

احمدی‌نژاد، از سال ۱۳۸۴ که بر کرسی ریاست جمهوری نشست و البته بحث پرونده هسته‌ای ایران در حال ورود به مراحل پیچیده‌ای بود سعی در معرفی خود به‌عنوان رهبری مقتدر و مدیر در منطقه، کشورهای جنبش عدم تعهد و شاید به‌نوعی بر جهان می‌کرد. در همان آغاز کار احمدی‌نژاد، پرونده هسته‌ای ایران به شورای امنیت ارجاع داده شد و در ۱۳۸۵ قطعنامه‌ی ۱۶۹۶ شورای امنیت علیه ایران به تصویب رسید. در دی‌ماه همان سال نیز قطعنامه ۱۷۳۷ صادر شد که ذیل فصل هفتم منشور ملل بود. در این بین قطعنامه‌های دیگر نیز صادر شد اما ادامه صدور این قطعنامه‌ها، نه تنها سیاست تجدیدنظر طلبانه‌ی احمدی‌نژاد را در سیاست خارجی و منطقه‌ای تغییر نداد بلکه او مصمم بود تا خود را به‌عنوان رهبری کارا معرفی کند حتی اگر قطعنامه‌های بیشتری علیه جمهوری اسلامی صادر شود چه اینکه از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲ سطح روابط ایران با کشورهای منطقه تنزل کرد و عملاً کشورهای منطقه مانند عربستان تمایلی نسبت به برقراری رابطه با دولت احمدی‌نژاد را نداشتند.

با آغاز دولت نهم، جمهوری اسلامی ایران بر اساس تعریف مجدد سه عنصر عزت، حکمت و مصلحت و با شعار نه شرقی و نه غربی، سیاست خارجی را در جهت جدیدی تغییر داد. در این فرایند، تلاش برای بازیابی اهداف و تلاش برای تمرکز بر نقش ایران در صحنه بین‌المللی با تکیه بر مسائلی مانند کسب دانش هسته‌ای و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در اولویت قرار گرفت. سیاست خارجی در این دوران به شکلی ایدئولوژیک و فارغ از قواعد ساختار بین‌الملل پیش می‌رفت. شاید بتوان این امر را واکنشی به فشارهای نامتعادل جهان غرب بر جمهوری اسلامی ایران دانست. به این ترتیب می‌توان جهت‌گیری‌های اصلی سیاست خارجی دوران احمدی‌نژاد را در قالب نشانه‌های کلی فرهنگ سیاسی ایران تحلیل کرد، همان‌گونه که الگوی رفتاری آن در سیاست خارجی می‌تواند نیازهای داخلی جمهوری اسلامی ایران را منعکس کند. تجربه تاریخی نشان داده است که بسیاری از رفتارهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ماهیتی ارتجاعی دارند. بنابراین، با افزایش فشارها؛ واکنش جمهوری اسلامی ایران نیز تشدید خواهد شد. سیاست خارجی این دوران تغییر و تحول در نظم و نظام بین‌الملل را پیگیری می‌کند. در همین راستا

درصد ائتلاف سازی منطقه ای و جهانی برای مقابله با نظام استکباری به رهبری آمریکا بر آمد. متنوع سازی روابط و مناسبات خارجی جمهوری اسلامی ایران با کشورهای منطقه ای غیر غربی نیز در این چارچوب صورت گرفت که چندان مورد استقبال کشورهای منطقه قرار نگرفت.

مدیریت بحران احمدی نژاد در پرونده هسته ای تناقضات عجیبی را روشن می کند. از طرفی عملکرد او نشان می داد که هیچ وقعی به ترس جامعه جهانی و منطقه ای نسبت به احتمال ساخت سلاح هسته ای در ایران ندارد و این ادعا را می توان در عدم توجه وی به قطعنامه های شورای امنیت و برخورد تقابلی کشورهای منطقه دید و از طرف دیگر اعلام می کرد که جمهوری اسلامی ایران مایل به ساخت سلاح هسته ای نیست. احمدی نژاد از حامیان جدی برنامه هسته ای ایران بود و اصرار داشت که این برنامه برای اهداف صلح آمیز است. وی بارها تأکید کرد که ساختن بمب هسته ای سیاست دولت او نیست. وی گفته بود که چنین سیاستی "غیرقانونی و خلاف دین ماست". (Fathi, 2006: 1) وی همچنین در کنفرانس ژانویه ۲۰۰۶ در تهران افزود که ملت با "فرهنگ، منطق و تمدن" (ایران) به سلاح هسته ای احتیاج ندارد و کشورهایی که به دنبال سلاح هسته ای هستند، کشورهایی هستند که می خواهند با استفاده از زور همه مشکلات را حل کنند (Keyhan, 2006: 1). احمدی نژاد در مصاحبه ای در سال ۲۰۰۸ توضیح داد که کشورهایی که برای دستیابی به سلاح هسته ای تلاش می کنند از نظر سیاسی ملت های عقب مانده ای هستند و کسانی که آن ها را در اختیار دارند و به طور مداوم نسل های جدیدی از این نوع بمب ها را می سازند "حتی عقب تر" هستند. این در حالی بود که سخنرانی های او هراس و تشویش بیشتری را در دل کشورهای منطقه در خصوص مسئله هسته ای ایران می انداخت.

موضع گیری های احمدی نژاد برای مدیریت بحران هسته ای خط و روند منطقی ای را طی نمی کرد. در آوریل ۲۰۰۶، احمدی نژاد اعلام کرد که ایران اورانیوم را با موفقیت تصفیه کرده و به مرحله مناسب برای چرخه سوخت هسته ای تبدیل کرده است. در سخنرانی خود در میان دانشجویان و دانشگاهیان در مشهد، از وی نقل شد که شرایط ایران کاملاً تغییر کرده است زیرا به یک کشور هسته ای تبدیل شده است و می تواند از آن موضع با سایر کشورها صحبت کند (The Acronym Institute, 2006: 1). این در حالی بود که در ۱۳ آوریل ۲۰۰۶، خبرگزاری ایران، ایرنا، به نقل از احمدی نژاد اظهار داشت که فناوری صلح آمیز هسته ای ایران خطری برای هیچ طرفی ایجاد نمی کند زیرا "ما صلح و ثبات می خواهیم و به کسی ظلم نخواهیم کرد و درعین حال تسلیم بی عدالتی نخواهد شد."

در دوره تصدی رئیس جمهوری احمدی نژاد (۲۰۰۵-۲۰۱۳)، همه نشانه ها به سخت شدن موضع ایران در قبال برنامه هسته ای خود و رویارویی با ایالات متحده و اسرائیل به احتمال زیاد نشان می داد به دلیل موضع سرسختانه بنیامین نتانیاهو، فاکتور اسرائیل در این زمینه بسیار حیاتی بود. بسیاری از ناظران به این نتیجه رسیدند که هرگونه حمله یا تهاجم یا اقدام به تغییر رژیم منجر به خشونت بیشتر نه تنها در منطقه خلیج فارس بلکه فراتر از آن نیز می شود. احمدی نژاد، رویکردی غیرعقلانی را در سیاست منطقه ای خود در خصوص مدیریت بحران هسته ای پیش گرفته بود. به نوعی که تا مارس ۲۰۰۷، سه قطعنامه در شورای امنیت سازمان ملل به تصویب رسیده بود که طبق آن، شورای امنیت، خواستار تعلیق همه فعالیت های غنی سازی هسته ای ایران یا مواجه شدن با مجازات هایی شد. این در حالی بود که ایران خواسته اصلی سازمان ملل در مورد تعلیق غنی سازی را رد کرد اما گفت آماده است تا تمام نگرانی های غرب در مورد نظامی شدن برنامه هسته ای خود را برطرف کند. احمدی نژاد مجدداً تأکید کرد که تنها راه حل و فصل مسئله هسته ای، به رسمیت شناختن غرب از حق قانونی ایران در پیگیری فن آوری هسته ای مطابق با NPT خواهد بود. همین موضع موجب پشت کردن کشورهای منطقه به ایران شد چراکه کشورهای منطقه به رهبری عربستان، اصرار احمدی نژاد را برای غنی سازی نشان از این می دانستند که جمهوری اسلامی در حال ساخت بمب هسته ای است.

در حالی که تحریم ها مانع از توقف فعالیت های غنی سازی هسته ای ایران نشد، نگرانی های منطقه ای و بین المللی بیشتر شد و بسیاری از کشورها طرفدار مذاکرات دیپلماتیک برای حل این مسئله بودند. عربستان بارها اعلام کرده است که از هر ترتیبی که مانع دستیابی ایران به سلاح هسته ای شود، پشتیبانی می کند و همزمان خواستار یک سازوکار بازرسی از همه سایت ها است. کشورهای منطقه از برنامه هسته ای ایران هراس داشتند. در آوریل ۲۰۰۸، ملک عبدالله از آمریکایی ها خواست تا به برنامه هسته ای ایران، که وی آن را "قطع سر مار" خواند، پایان دهند. پادشاه حتی به دلیل "ارتباطات ایرانیان" نوری المالکی نخست وزیر عراق از اعزام سفیر به بغداد خودداری کرد. ملک عبدالله معتقد بود که "بدون شک واضح است که سیاست خارجی ایران به طور کلی و

به‌طور خاص در قبال اعراب تحت تأثیر حافظه تاریخی آن قرار گرفته و آن را مقابله‌ای و مخرب می‌کند." "در نتیجه، ایران منزوی‌تر شده است." (Miller, 2012: 2).

همچنین ترکی الفیصل آل سعود مدیرکل سابق ریاست استخبارات عمومی، سازمان اطلاعات عربستان سعودی در این خصوص اذعان داشت:

"به نفع ماست که ایران سلاح هسته‌ای تولید نکند، زیرا این اقدام عربستان سعودی را که روابط خارجی آن کاملاً سنجیده و ارزیابی شده است، وادار می‌کند تا سیاست‌هایی را دنبال کند که منجر به عواقب ناگوار و احتمالاً چشمگیر شود" (Solomon, 2011).

با توجه به حساسیت عربستان و کشورهای منطقه احمدی‌نژاد سعی در مدیریت بحران هسته‌ای و تقویت سیاست منطقه‌ای داشت با این میان دست از سخنرانی‌های تحریک کننده خود برنمی‌داشت. بدین ترتیب، سیاست هسته‌ای ایران تحت دولت احمدی‌نژاد انتقادات بسیاری را به خود جلب کرد. این اتهامات شامل این است که ایران در تلاش برای دستیابی به سلاح‌های هسته‌ای و توسعه توانایی شلیک از راه دور است و احمدی‌نژاد دستوری صادر کرده است که بازرسان سازمان ملل از بازدید آزادانه از تأسیسات هسته‌ای کشور و مشاهده طرح‌های آن‌ها جلوگیری کنند، اقدامی که بر خلاف قطعنامه آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای بود. (BBC Persian, 2010) همچنین به دنبال پرتاب آزمایشی موشک دوربرد در ماه مه ۲۰۰۹، از احمدی‌نژاد به مردم گفت که ایران با برنامه هسته‌ای خود پیامی را به غرب می‌دهد که ایران آماده‌ی اجرای نمایش است (The New York Times, 2009: 1). "محمود احمدی‌نژاد، رئیس‌جمهوری اسلامی ایران در همایش ایرانیان مقیم خارج از کشور، در سخنانی به «برخی بداخلاقی‌ها» اشاره کرد و گفت که «برخی دشمنان پرتاب ماهواره امید را «تحریک‌آمیز» خواندند و اضافه کرد «دشمنان خبر ندارند موشک با برد ۷۰۰ تا ۱۵۰۰ کیلومتری قرار است ماهواره بزرگ‌تری را به فضا بفرستد.» (Radiofarda.com/2010) همچنین او در یک سخنرانی در سال ۱۳۸۷ نابودی اسرائیل را نزدیک دانست و این خبر در سیاست منطقه‌ای و جهانی دولت آن هم در شرایط بحرانی پرونده هسته‌ای تأثیراتی منفی بر جای گذارد (www.DW.Com/2009).

جنبه دیگر سیاست تقویت روابط با کشورهای جنوب در جریان استراتژی ضد سلطه، برگزاری اجلاس جنبش عدم تعهد با ۱۲۰ کشور در تهران بود. میزبانی این اجلاس برای مقامات ایرانی فرصتی منحصر به فرد برای پیشبرد سیاست‌های ضد امپریالیستی و مقابله با رفتارهای یک‌جانبه آمریکا در جهان برای کشور فراهم کرد. ایران امیدوار بود از طریق NAM تغییراتی ایجاد کند تا یک سیستم جهانی عادلانه و نفی سلطه ایجاد کند. بر این اساس، شعار این جنبش در تهران، "صلح پایدار در سایه مدیریت مشترک"، حاکی از آن بود که جمهوری اسلامی ایران با عدم پذیرش سیستم مدیریت موجود، در تلاش است تا از ظرفیت سیاسی این جنبش استفاده کند، و سیستم جدید مدیریت جهانی عاری از هرگونه تسلط قدرت‌های بزرگ معرفی کند که البته موفق نبود. از این فرصت که می‌توانست از جنبه مدیریت بحران هسته‌ای پس از قطعنامه‌های پی‌درپی علیه ایران غنیمت شمرده شود و صرف شعارهای ایدئولوژیکی شد. در این کشورهای قدرتمند منطقه نیز واکنش‌های منفی خود را در خصوص سیاست منطقه‌ای و تنش‌های مذهبی شیعه-سنی نشان داد تا جایی که مرسى رئیس‌جمهوری وقت مصر بر علیه جمهوری اسلامی ایران نطقی در این اجلاس داشت. مرسى که نخستین سخنران رسمی (پس مقام معظم رهبری) بود سخنانش را با درود فرستادن به ابوبکر، عمر و عثمان، ۳ تن از خلفای اهل سنت آغاز کرد که بسیار حاشیه‌ساز شد (Farahmand, 2012: 1) و به عقیده بسیاری نشان از تنش‌ها مذهبی سنی-شیعه در منطقه و مخالفت به سیاست‌های منطقه‌ای احمدی‌نژاد را داشت. مترجم سخنان محمد مرسى در صداوسیماى جمهوری اسلامی، در هنگام پخش مستقیم این سخنرانی اظهارات رئیس‌جمهوری مصر را تحریف و عوض کرد. و به جای سوریه، از واژه بحرین، به جای انقلاب از واژه فتنه و بهار عربی از واژه بیداری اسلامی استفاده کرد. عمرو رشدی سخنگوی رسمی وزارت امور خارجه مصر با تکذیب بخشی از ترجمه ارائه شده از صحبت‌های محمد مرسى رئیس‌جمهور مصر در اجلاس سران کشورهای عضو جنبش عدم تعهد در تهران توسط صداوسیماى جمهوری اسلامی ایران گفت که مرسى در سخنانش هیچ اشاره‌ای به کشور بحرین نکرده است (Ibid). بحرین نیز کاردار ایران را در خصوص ترجمه اشتباه و نام آوردن از این کشور بجای سوریه فراخواند. همچنین در این اجلاس که دعوت‌شدگان در سطح سران بودند و از وزیر خارجه تا رئیس‌جمهور و نخست‌وزیران و پادشاه را در بر

می‌گرفتند. عربستان سعودی عبدالعزیز بن عبدالله را فرستاده بود و نه وزیر امور خارجه و نه پادشاه این کشور در این اجلاس شرکت نکردند. در این اجلاس، احمدی‌نژاد اقدام مؤثری در جهت مدیریت بحران هسته‌ای ایران برداشت این در حالی بود که حضور سران کشورهای مختلف می‌توانست بسیار مورد اثر واقع شود. این در حالی بود که اگرچه بسیاری از اعضای جنبش یا تحت سلطه قدرت‌های بزرگ هستند یا با آن‌ها مشارکت استراتژیک دارند، جنبش عدم تعهد از حق ایران در دستیابی به انرژی هسته‌ای صلح‌آمیز در آن زمان حمایت کرد و مخالفت آن با هرگونه حمله به تأسیسات هسته‌ای یک موفقیت سیاسی برای ایران بود. با این حال سخنان دبیرکل سازمان ملل و رئیس‌جمهور مصر، وجهه‌ی جمهوری اسلامی را بهبود بخشید و موجب نگرشی منفی در سطح منطقه‌ای نسبت به ایران شد. "انتقاد از ساختار نهادهای بین‌المللی، بحران سوریه، دفاع از فلسطین با چاشنی درخواست "محو اسرائیل از صحنه روزگار"، فعالیت‌های مناقشه برانگیز هسته‌ای و نمایش چهره‌ای معتدل و آماده‌ی مشارکت در تعاملات جهانی از مهم‌ترین موضوع‌هایی بودند که جمهوری اسلامی مایل به طرح آن‌ها در اجلاس نم بود. " (BK, 2012: 1) که البته با سخنرانی مرسی رئیس‌جمهور وقت مصر، امکان ابراز را چندان را پیدا نکرد و پس از او هم دبیر کل سازمان ملل به‌نوعی در تقابل با سیاست‌ها و سخنرانی‌های احمدی‌نژاد بر ضد اسرائیل، در مقابل انکار هولوکاست و نفی اسرائیل موضع‌گیری تندی داشت. از طرف دیگر در همان زمان برگزاری اجلاس، آژانس بین‌المللی انرژی اتمی گزارشی را علیه جمهوری اسلامی ایران و تردید در صلح‌آمیز بودن فعالیت هسته‌ای جمهوری اسلامی منتشر کرد که مدیریت بحران هسته‌ای را بیش‌ازپیش سخت‌تر کرد.

احمدی‌نژاد و مدیریت بحران

یکی از شناسه‌های احمدی‌نژاد بنا به تفسیر کارشناسان رسانه، علاقه‌ی او نسبت به رسانه‌ای شدن بود که البته در خصوص مدیریت بحران هسته‌ای به ضرر جمهوری اسلامی ایران بود. احمدی‌نژاد در فوریه ۲۰۰۸ قول داد که ایران از توسعه برنامه هسته‌ای صلح‌آمیز خودداری نخواهد کرد (CNN, 2008: 1) و اظهار داشت که حداقل ۱۶ کاربرد مختلف صلح‌آمیز برای فناوری هسته‌ای تاکنون شناسایی شده است (Goodman, 2008: 1). این در حالی بود که در مصاحبه‌ی سال بعد یعنی در مصاحبه‌ای در سال ۲۰۰۹، وقتی خبرنگار آن کوری از او سؤال کرد که آیا احتمال دارد بمب هسته‌ای ایران را در آینده رد کند، پاسخ داد: "ما دیگر نیازی به سلاح هسته‌ای نداریم. وقتی کاری پاسخ داد، "بنابراین، آیا می‌توانم فرض کنم، پاسخ شما به این سؤال "نه" است؟ احمدی‌نژاد پاسخ خود را تکرار کرد و افزود: "بدون چنین سلاح‌هایی، ما بسیار قادر به دفاع از خود هستیم." کاری سپس به احمدی‌نژاد هشدار داد که "مردم اظهارنظر می‌کنند که شما نه نمی‌گویید (بنابراین صریحاً پاسخ دهید)". به احمدی‌نژاد پاسخ داد: "خانم می‌توانید از این هر آنچه بخواهید بگیرید (Bright, 2009: 1). تناقضات احمدی‌نژاد در مواجهه‌شدن با رسانه‌ها نه تنها موجبات تلطیف سیاست منطقه‌ای و تعامل با کشورهای منطقه نشد بلکه شکاف ایران با این کشورها را بیشتر کرد.

در ۸ اوت ۲۰۰۶، او با مایک والاس، خبرنگار ۶۰ دقیقه مصاحبه تلویزیونی کرد، در آن وی حمایت آمریکا از "رژیم قاتل اسرائیل و دلایل اخلاقی حمله اسرائیل به لبنان را زیر سؤال برد (Schorn, 2006: 2). در ۲ دسامبر ۲۰۰۶، احمدی‌نژاد با نخست‌وزیر فلسطین اسماعیل هنیه در دوحه، قطر دیدار کرد. در آن جلسه، وی گفت که اسرائیل "برای ایجاد سلطه دولت‌های استکباری بر منطقه و ایجاد دشمن برای نفوذ به قلب مسلمانان ایجاد شده است." وی اسرائیل را "تهدید" خواند و گفت که این هدف برای ایجاد تنش و تحمیل سیاست‌های آمریکا و انگلیس بر منطقه ایجاد شده است (www.IRINA.ir/ 2006).

در ۱۲ دسامبر ۲۰۰۶، احمدی‌نژاد در کنفرانس بین‌المللی بررسی دید جهانی از هولوکاست سخنرانی کرد و درباره آینده اسرائیل اظهار نظر کرد. وی گفت: "اسرائیل در شرف سقوط است. این وعده خدا و آرزوی همه ملت‌های جهان است." (Radiofarda, 2013) سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های احمدی‌نژاد موجب افزایش تنش‌ها در منطقه بود این در حالی بود که در ابتدای حضور او، احمدی‌نژاد اولویت دولت خود را در منطقه بهبود روابط با بیشتر همسایگان ایران به منظور تقویت وضعیت و نفوذ ایران در خاورمیانه و جهان بزرگ مسلمان تعریف کرده بود اما استفاده از کلیدواژه‌های چون محور اسرائیل، مطرح کردن هولوکاست و دخالت در سیاست خارجی کشورهای چون عربستان، موجبات افزایش تنش را در منطقه پدید آورد و مدیریت بحران هسته‌ای را با مشکلاتی عذیده همراه کرد.

در ۱۴ دسامبر ۲۰۰۵، احمدی‌نژاد اظهارات بحث‌برانگیزی در مورد هولوکاست ارائه داد، و بارها از آن به‌عنوان "افسانه" یاد کرد، و همچنین قوانین اروپا علیه انکار هولوکاست را نقد کرد. بر اساس گزارشی از صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، احمدی‌نژاد با اشاره به اروپاییان گفت: "آن‌ها امروز اسطوره‌ای به نام هولوکاست ایجاد کرده‌اند و آن را بالاتر از خدا، دین و پیامبران می‌دانند." (Guardian, 2008: 1)

یکی از معضلات لحن و سیاست منطقه‌ای احمدی‌نژاد رابطه با ترکیه بود. ترکیه به دلیل ارتباط با غرب از طریق ناتو، اسرائیل و ورود بالقوه آن به اتحادیه اروپا، همیشه در منطقه دارای اهمیت بوده است. احمدی‌نژاد بلافاصله پس از انتشار گزارش ۲۰۰۷ NIE برای تقویت روابط با ترکیه از آنکارا بازدید کرد. پس از آنکه عبدالله گل رئیس‌جمهور اظهار داشت که می‌خواهد تهدید اتمی از منطقه برطرف شود، این روابط به‌طور خلاصه تیره‌تر شد، و البته می‌توان نشانه‌ی آن را در همین اظهارات احمدی‌نژاد که آوردیم جستجو کرد. با این حال، تجارت بین دو کشور صمیمانه باقی ماند.

-مدیریت بحران هسته‌ای و تقابل با ساختار

با روی کار آمدن محمود احمدی‌نژاد، اولویت‌ها در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران دستخوش تغییراتی شد، به‌طوری که مبارزه با بی‌عدالتی و نابرابری اجتماعی، فساد و تبعیض در زمینه سیاست داخلی و خارجی جمهوری اسلامی در مرکز برنامه‌ها قرار گرفت و در دولت نهم مستقر شد.

یکی از مهم‌ترین موضوعات دولت نهم تقویت نقش محوری آرمان‌های جمهوری اسلامی در جهان اسلام و همچنین تمرکز بر تعالیم امام خمینی برای رهایی مردم مسلمان از زیر یوغ استکبار بود. سیاست خارجی دولت نهم، دولت اصول‌گرا، به دو صورت تغییر و تحول در نظم و نظام بین‌الملل را پیگیری می‌نمود. اول مقابله و مبارزه درون‌گرا با نظام سلطه و سلطه‌گران و در صدر آن ایالات متحده آمریکا، از طریق اقدامات یک‌جانبه در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی، افزایش قدرت و توانایی‌های ملی جمهوری اسلامی در کلیه ابعاد نظامی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در چارچوب این راهبرد صورت می‌گرفت. دوم، مقابله و مبارزه با نظام سلطه و مظاهر و رفتارهای آن در قالب چندجانبه‌گرایی و موازنه سازی برون‌گرا تعقیب و محقق می‌شود. بر این اساس، سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد در بستر گفتمان اصول‌گرای عدالت محور درصدد ائتلاف‌سازی منطقه‌ای و جهانی برای مقابله با نظام استکباری به رهبری آمریکا برآمده بود، متنوع روابط و مناسبات خارجی جمهوری اسلامی ایران با کشورها و مناطق غیر غربی نیز در این چارچوب صورت می‌گرفت.

در حالت کلی می‌توان دیدگاه دولت نهم و دهم را در تقابل با ساختار بین‌الملل تحلیل کرد، چه اینکه این دیدگاه بیشتر بر ایدئولوژی جمهوری اسلامی، مقابله با اسرائیل و قدرت‌های بین‌المللی از جمله آمریکا و اروپا و پیش کشیدن بحث هولوکاست تأکید می‌کرد. درواقع احمدی‌نژاد، به‌عنوان کارگزار در ساختار بین‌الملل، خواهان تغییر رویه ساختار به نفع جمهوری اسلامی ایران بود و اگرچه در پایان دور دوم ریاست جمهوری‌اش تلاش‌هایی در جهت تساهل نسبت به آمریکا و کشورهای غربی صورت داد اما رویه‌ی کلی دو دولت وی، این تلاش‌ها را بیشتر در حد شعار معرفی می‌کنند و به همین دلیل کشورهای منطقه نیز چندان تمایلی به برقراری روابط مستحکم با دولت‌های نهم و دهم نداشتند.

در این بین یکی از کشورهایی که جمهوری اسلامی در منطقه با آن ارتباط وثیقی دارد سوریه بوده است کشوری که چندان با دولت‌های عربی منطقه روابط مستحکمی ندارد. هر دو کشور به دلیل سیاست‌های خاص خود به‌نوعی مجبور شده‌اند با انزوای بین‌المللی و منطقه‌ای کنار بیایند. هر دو کشور نقش مهمی در جبهه مقاومت و حمایت از حزب‌الله لبنان و گروه‌های فلسطینی داشتند. از این رو پس از جنگ ۲۰۰۶ لبنان نگرانی‌ها در مورد روابط ایران و سوریه بیشتر شد (Associated Press, 2006).

جمهوری اسلامی در سال ۲۰۱۱ و در زمان ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد وارد بحران سوریه شد. همین مسئله یکی دیگر از معضلات ایران در مدیریت بحران هسته‌ای بوده است که در زمان اوج بحران هسته‌ای در سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۲ ایران وارد بحران سوریه شد و مدیریت بحران هسته‌ای را از اولویت سیاست خارجی خود خارج کرد. بر این اساس سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت محمود احمدی‌نژاد، به دلیل اهمیت آن و نه‌چندان چشمگیر در دستاوردهای آن، از دید ساختارگرایانه، هویت و نقش متفاوتی در روابط بین‌الملل و رویکرد ویژه‌ای در رابطه ایجاد کرد.

جهان‌بینی دولت احمدی‌نژاد مبتنی بر جهان چندوجهی بود. اولین جنبه بازگشت به اصول انقلابی بود. مقامات سیاست خارجی ایران در این دوره ساختار نظام بین‌الملل را ناعادلانه دانستند و خواستار تغییر اساسی شدند. دولت احمدی‌نژاد از سازمان ملل انتقاد کرد و خواستار تغییر شد. به گفته احمدی‌نژاد، جهان باید جای خود را در یک نظام اسلامی تغییر دهد که در نوع خود درست باشد. جهان به دو اردوگاه متضاد خیر و شر و نور و تاریکی تقسیم خواهد شد دوم اساس جهان‌بینی اسلامی بود. در این سیستم سیاسی، مانند سایر سیستم‌ها، تصویری از دنیای بهتر ارائه می‌دهد و راه دستیابی به آن یکی از اصلی‌ترین مأموریت‌های دولت است.

ویژگی دیگر این نگرانی واقعی یا رسمی رهبران آن از توطئه‌های دشمنان خارجی و داخلی است. از این منظر، وضعیت امور کشور هرگز نباید آرام و عادی تلقی شود و وضعیت اضطراری دست‌کم گرفته می‌شود. در واقع، در چنین شرایطی، وضعیت به نظر می‌رسد شرایط را به گونه‌ای جلوه دهد که گویی ایران همیشه با تهدیدهای بزرگی روبرو است که به تحرک و آمادگی نیاز دارند. از این رو، تصمیمات و رفتارهای آن‌ها استثنایی تلقی می‌شود و دقیقاً به همین دلیل است که آن‌ها به تولید یا ادامه بحران نیاز دارند به همین دلیل بحران هسته‌ای بیش از مدیریت در دولت‌های نهم و دهم به سمت تشدید بحران پیش رفت.

جهان‌بینی سوم دولت احمدی‌نژاد نگاه فراملی آن است. از این نظر، مأموریت دولت بیش از هر عامل متمرکز بر اسلام و امت اسلامی خاصه شیعه در جهان است و این اصول حاکم بر سیاست خارجی دولت‌های نهم و دهم در سیستم منطقه‌ای مشهود است. در این دوره، به دلیل از سرگیری فعالیت‌های هسته‌ای، شعارهای انقلابی، رد هولوکاست و ضد صهیونیسم مسئولیت‌های ملی کلیه دولت‌های انقلابی پس از اسلام در ایران بود. با این حال، این مسئولیت با روند شناسایی دولت‌های نهم و دهم و رویکرد تهاجمی آن‌ها به سیاست خارجی در این دوره افزایش یافت و به یکی از شاخصه‌های سیاست خارجی احمدی‌نژاد تبدیل شد.

احمدی‌نژاد، در مصاحبه با شبکه العالم، گفت که اروپایی‌ها هر یک از مناطق خود را به اسرائیل می‌دهند زیرا هولوکاست در آنجا اتفاق افتاده است. پس از این سخنان گفتگوها و مبادلات هیئت‌ها در سطح بالا و اقدامات سیاسی و اقتصادی به شدت کاهش یافت و دیگر هیچ بازدید سیاسی دیپلماتیک یا اقتصادی توسط سران کشورها یا حتی وزرای خارجه یا اقتصاد شکل نگرفت. ظهور محمود احمدی‌نژاد منجر به واکنش‌های مختلفی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی شد. (Ashton, 2013)

در چارچوب ایدئولوژیک، ایران تعهدات خود را نسبت به همه مسلمانان پذیرفته و از تقابل با ساختار، پشتیبانی بی‌وقفه کرده است. بازتاب این اصول در سیاست خارجی ایران در رد سلطه و دفاع از حقوق همه مسلمانان متجلی شده است. نکته مهم در مورد نقش ایدئولوژی در سیاست خارجی از نحوه خواندن یا تفسیر آن ناشی می‌شود. در دوران بنیادگرایی، مانند سال‌های اولیه انقلاب، تفسیر بنیادی از ایدئولوژی اسلامی نیز منجر به سیاست خارجی در جهت رادیکال شدن شد. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های ایدئولوژی رادیکال در سیاست خارجی ایران در دوره بنیادگرایی "افزایش مسئولیت" در برابر جهان اسلام است. این ویژگی یکی از مبانی تمایز بین دولت‌های سکولار و ایدئولوژیک است. مسئولیت، به عنوان یک وظیفه ایدئولوژیک، اهدافی را فراتر از مرزهای ملی دنبال می‌کند. در چارچوب گفتمان مسئولیت که احمدی‌نژاد آن را دنبال می‌کرد، جهت‌گیری سیاست خارجی لزوماً بر اساس منافع ملی و منطق نتیجه‌گرایی نیست بلکه بر اساس نوع وظیفه‌ای است که ایران در نظام بین‌الملل برای خود تعریف کرده است. در افزایش مسئولیت، سیاست خارجی منافع ملی را پشت سر گذاشته است و آنچه مهم است عمل ایدئولوژیک است، خواه نتیجه مطابق با منافع ملی باشد یا در تعارض با آن‌ها باشد. شاخص‌هایی مانند انکار هولوکاست، حذف اسرائیل از نقشه کره زمین، سازش‌ناپذیری در مذاکرات هسته‌ای، مخالفت قریب‌الوقوع با اسرائیل و غرب و سخنرانی‌های تجدیدنظرطلبی در مجامع بین‌المللی از مهم‌ترین پاسخ‌ها به سیاست خارجی است که نه تنها بحران هسته‌ای را در این دوره پایان نداد بلکه این مسئله را بغرنج‌تر از پیش ساخت. افزایش پاسخگویی بدان معناست که رفتار ایران قبل از اینکه مورد منافع ملی باشد، بحث مسئولیت‌ها است. سیاست خارجی مبتنی بر تکالیف ایران در دوران احمدی‌نژاد هزینه‌های اقتصادی و سیاسی زیادی را به ایران تحمیل کرده است که با منطق نتیجه‌گرایی و معادله هزینه و فایده قابل توضیح نیست.

جمهوری اسلامی ایران، به‌ویژه در دولت احمدی‌نژاد، در تلاش بود تا از طریق توسعه ائتلاف جنوب و جنوب به کشورهای آمریکای لاتین مانند ونزوئلا، نیکاراگوئه و بولیوی و سایر کشورها با ضد جهت‌گیری امپریالیستی، تعریفی جدید را در ساختار بین‌الملل ارائه دهد که البته ضعف در مدیریت بحران هسته‌ای در این دوره، موجب شد که تقابل عظیم بر ضد این سیاست‌ها در عرصه بین‌الملل بر ضد ایران شکل بگیرد. ایران در این دوران می‌خواست تعادل جدیدی را در قبال حضور ایالات متحده در

خلیج فارس، آسیای میانه، عراق و افغانستان ایجاد کند. مخالفت با امپریالیسم غربی، نئولیبرالیسم و جهانی‌سازی مهم‌ترین عناصر سیاست خارجی ایران برای تعامل با کشورهای منطقه در آن زمان بود که البته مورد پذیرش این کشورها قرار نگرفت. از نظر احمدی‌نژاد، امروز جبهه‌ای ضد امپریالیستی و ضد سلطه در حال ظهور بود و همه ملت‌های مستقل و عدالت نسبت به توطئه‌های امپریالیستی هوشیار هستند و جبهه‌ای گسترده در برابر نظام سلطه ایجاد می‌کنند. به همین جهت احمدی‌نژاد پس از اینکه مخالفت کشورهای منطقه را با سیاست‌های خود دید به سمت امریکای لاتین تمایل پیدا کرد. از دیدگاه احمدی‌نژاد، "کشورهای آمریکای لاتین توانایی تبدیل سیستم بین‌المللی را داشتند و ائتلاف می‌توانست ایران را به تحقق یکی از اهداف بلندمدت خود در سیاست خارجی نزدیک کند. بنابراین، از نظر مقامات ایرانی، پیگیری این هدف در منطقه آمریکای لاتین به این نتیجه می‌رسد که نه تنها سیستم انحصار می‌تواند چندقطبی شود، بلکه می‌تواند منجر به تشکیل یک قطب واحد در کشورهای جنوب گردد".

نتیجه‌گیری

بسیاری از رفتارهای سیاست خارجی دولت ایران در دولت محمود احمدی‌نژاد ریشه در ایده‌آلیسم دارد. در همین راستا، دولت بنیادین همیشه به دنبال یک سیاست تجدیدنظر بوده و از قدرت‌های بزرگ خواسته است که نسبت به سایر کشورها با آن‌ها منصفانه رفتار کنند. از دیدگاه ایدئولوژی ایده‌آلیستی احمدی‌نژاد شاید بتوان نتیجه گرفت که، جهان به دو حوزه تقسیم می‌شود: جهان خوب و بد یا حزب خدا (حزب‌الله) و حزب شر. آشتی بین دو حوزه غیرممکن است و درگیری بین این دو ادامه خواهد یافت تا دنیای خوب یا "حزب‌الله" بر حزب شیطان پیروز شود. در این مناقشه، جمهوری اسلامی ایران به عنوان جهان خوب و آمریکا به عنوان جهان شیطان بزرگ در نظر گرفته شده است. بر اساس گفتمان عدالت آرمانی، در دوره ریاست جمهوری احمدی‌نژاد، ایران در اجلاس سالانه سازمان ملل بارها شعار اصلاح جهان را برای مبارزه با نظام حاکمیت فراخواند و حتی در اجلاس جنبش عدم در تهران در سال ۱۳۹۱ سعی در هدایت جنبش به سمت اصلاح سیستم مدیریت جهان را داشت و البته عدم درک واقعیت منافع ملی کشور در اینجا کاملاً مشهود است چه اینکه مسئله اصلی در آن دوران مناقشه هسته‌ای و مدیریت آن بود نه ارائه شعارهای ایده‌آلیستی. بر اساس رویکرد ساخت‌گرایی که نوع هنجارها را محرک سیاست خارجی می‌داند، هسته اصلی این سیاست گفتمان ارزشی عدالت است که محرک رفتار ایران در صحنه بین‌المللی در این دوره بوده است. در جلسه اختتامیه جنبش عدم تعهد، احمدی‌نژاد اظهار داشت که هدف جنبش عدم تعهد تغییر سیستم مدیریت جهانی بر اساس اصول عدالت و دوستی است. وی ایران را کشوری عدالت‌خواه معرفی کرد که خواستار "تغییرات واقعی و عادلانه" در خاورمیانه و سایر نقاط جهان است.

در دولت بنیادی، این گفتمان‌های داخلی، به عنوان مهم‌ترین منبع هویت، نقش مهمی در هدایت سیاست خارجی ایران داشته‌اند، اما این بدان معنی نیست که فضای بین‌المللی بر اولویت‌های سیاست خارجی ایران تأثیر نمی‌گذارد. تاریخ انقلاب اسلامی نشان داده است که محیط بین‌الملل نقش بسزایی در تعدیل یا تشدید این گفتمان‌ها داشته است. به دنبال پیروزی دولت عدالت محور در انتخابات ۲۰۰۵ و تا سال ۲۰۱۳، سیاست خارجی دولت با حمایت از گروه‌های رادیکال اسلامی (ایجاد تمایز با سیستم بین‌المللی) در منطقه، با تأکید بر گفتگوی ادیان به عنوان یکی از مبانی گفتمانی مینیمالیسم، ترجیح دیپلماسی غیررسمی و سرانجام نمودهای عملی آن (تحریم، صدور قطعنامه و غیره)، همه ایران را به انحراف از هنجارها و قواعد پذیرفته شده نظام بین‌الملل و در نتیجه مخالفت در رادیکال‌ترین شکل با غرب و برخی از کشورهای منطقه که با غرب و امریکا روابط نزدیکی داشتند سوق داد و عملاً مدیریت بحران هسته‌ای، در اولویت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران قرار نگرفت.

سیاست خارجی و منطقه‌ای احمدی‌نژاد، خود را بیش از تأکید بر منافع ملی، بر اساس ماهیتی الهی نشان می‌داد و هویت آن بدون قاعده و تهاجمی بود و نظم موجود را غیرقابل گریز می‌دانست و عدالت را در رد هویت "قطب شر" دیگر می‌خواند. از نظر احمدی‌نژاد، صدور انقلاب ضروری، قطعی و مبتنی بر قدرت سخت قلمداد شد. نتیجه این بود که ارتباط متقابل بین ساختارهای بین‌نهادی (با تأکید بر هویت) فضای داخلی و بین‌المللی در سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد، یک فرهنگ واگرایی، متقابل و تهاجمی را نسبت به جامعه بین‌المللی ایجاد کرد تا دولت‌های منطقه بر علیه سیاست‌های هسته‌ای او قدم بردارند و عملاً مدیریت مناقشه هسته‌ای در این دوران به اغما رفت.

هویت دولت به معنای درک نسبتاً پایدار بر اساس نقش خاص دولت و انتظار سایر بازیگران بین‌المللی از جمهوری اسلامی است. دولت باید تلاش کند تا از طریق مشارکت در معانی جمعی هویت خود را به دست آورد و به دنبال دستیابی به این معانی در دست بازیگران خاص در امور بین‌الملل باشد. در واقع سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد یکی از نادرترین و ناموفق‌ترین سیاست‌های خارجی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی توسط دولت‌های انقلابی اتخاذ شده است. علیرغم درگیری در سیستم جهانی، دیپلماسی دولت قادر به تأثیرگذاری بر نهادهای فرایندها و خصوصیات سیستم بین‌المللی نبود. این دیپلماسی قادر به تغییر تعاملات، نگرش‌ها و تفاهم بین مردم نبود و نمی‌توانست کشور را از مسیر خصومت با غرب و کشورهای منطقه مانند عربستان، امارات و بحرین نجات دهد. چه اینکه سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد با هدف حذف و تغییر ساختار سیستم بین‌المللی بود. بر این اساس تصویب قطعنامه‌های ضد ایرانی، هویت دولت ایران را در سازمان‌ها و جوامع بین‌المللی زیر سال برد و اقدامات قانونی دولت در جامعه بین‌المللی مورد تردید جدی تلقی شد.

بر این مبنا در زمینه مدیریت بحران هسته‌ای و تأثیر آن بر سیاست منطقه‌ای می‌توان گفت که:

- شیوه‌های گفتمانی و غیر گفتمانی سیاست خارجی احمدی‌نژاد و الگوی دوستی و خصومت وی در سطح سیستم بین‌المللی و منطقه کاملاً بی‌اثر بود.
- سیاست خارجی احمدی‌نژاد نتوانست در مدیریت برنامه هسته‌ای در چارچوب اجماع بین‌المللی و منطقه‌ای تدوین شود.
- چارچوب‌های مفهومی و زبانی، اهداف و خواسته‌های سیاست خارجی احمدی‌نژاد مورد توجه سیاست‌گذاران خارجی قرار نگرفت، و در واقع این چارچوب‌های زبانی پیش‌شرط جامعه جهانی نبودند. بنابراین، جامعه بین‌الملل برداشت‌های تهدیدآمیزی از این سیاست‌ها دریافت کرد و یک ائتلاف منطقه‌ای ضد ایران علیه ایران تشکیل شد.
- سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد نتوانست با اعتماد و اطمینان بازیگران منطقه‌ای در تغییر رفتار آن‌ها نسبت به صلح‌آمیز بودن برنامه هسته‌ای ایران موفق باشد. بلکه دولت سیاست‌هایی را اتخاذ کرد که هزینه‌های آن بیشتر از منافع آن بود.

منابع

۱. حبیب زاده ملکی، اصحاب؛ جوادیان، رضا. (۱۳۸۹). راهبردهای رسانه‌ای در مدیریت بحران. توسعه مدیریت و منابع انسانی و پشتیبانی، ۵(۱۸)، ۱۰۳-۱۲۳.
۲. سلیمی، حسین (۱۳۸۸)، آسیای جنوب غربی به‌عنوان یک منطقه؟ تحلیل اطلاق قابلیت‌های منطقه به آسیای جنوب غربی، فصلنامه ژئوپلیتیک، ۵(۲)، ۱۳۷-۱۱۶.
۳. سوادکوهی فر، ساسان؛ ذکائی فاتح، جواد. (۱۳۹۵). ملاحظات طراحی سایت زیرسطحی با رویکرد پدافند غیرعامل همایش ملی پدافند غیرعامل در بخش کشاورزی
۴. مجتهدزاده، پیروز (۱۳۹۲)، فلسفه و کارکرد ژئوپلیتیک (مفاهیم و نظریه‌ها در عصر فضای مجازی)، انتشارات سمت.
۵. محمد شفیع، محمدرضا؛ محمد شفیع، امیرحسین. (۱۳۹۴). بحران و راهکارهای مدیریتی آن. کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی.

6. Amiri, H. (2015). Geopolitics, Diplomacy and Behavior of Action. Kani Mehr Publications, Tehran, Iran. [In Persian].
7. Ashton, C. (2013). Iran Nuclear Talks Europe's Unsung Chief Diplomat. Interviewer: Gregor Peter Schmitz & Christoph Schult. Germany.
8. Associated Press. (2006, August 16). Syria, Iran praise Hezbollah, mock U.S. Mideast plans. East Bay Times.
9. Bright, A. (2009). Ahmadinejad says he won't rule out an Iran nuclear bomb. The Christian Science Monitor. [https://www.csmonitor.com/World/terrorism-security/2009/0918/p99s01-duts.html]

10. CNN. (2008). Ahmadinejad: Nations jealous of nuclear progress. [<http://edition.cnn.com/2008/WORLD/meast/02/23/iran.jealous/>]
11. Deutsche Welle (DW). (2012). [<https://www.dw.com/fa-ir>]
12. Falahi, S. (2007). Comparison of nuclear diplomacy during the presidency of Mohammad Khatami and Mahmoud Ahmadinejad. Journal of Political Science, No. 6, Tehran. [In Persian].
13. Fathi, N. (2006, December 12). Students disrupt speech by Iran chief. New York Times News Service. and "Ahmadinejad: 'We will reach the nuclear energy in the near future.'" BBC News. [In Persian].
14. Ghahramanpour, M. (2008). Nuclear Iran: Symbol of national will against the hegemonic system. The Office of Political Studies Majlis Research Center (MRC). Edit 1. [In Persian].
15. Goodman, A., & Gonzalez, J. (2008, September 26). Ahmadinejad: Nukes for politically backward states. Press TV.
16. Habibzadeh Maleki, A., & Javadyan, R. (2010). Media Strategies in Crisis Management. Development Quarterly, Fifth Year, No. 18. [In Persian].
17. Magiran. (n.d.). [<https://www.magiran.com/article/1212294>]
18. Miller, E. (2012). For Saudi Arabia, despite Ahmadinejad's visit, Iran remains 'the snake'. The Times of Israel. [<https://www.timesofisrael.com/for-saudi-arabia-depite-ahmadinejads-visit-iran-remains-the-snake/>]
19. National Conference on Passive Defense in Science and Engineering. (2010, June 21). [https://www.bbc.com/persian/iran/2010/06/100621_103_nuc_salehi_inspection]
20. Radio Farda. (2013). Holocaust a myth, says Iranian president. [<https://www.radiofarda.com/a/f7-ahmadinejad-controversies-part6-holocaust/25004150.html>]
21. Savadkoohifar, S., & Zakai Fateh, J. (2013). Passive Defense Considerations and Crisis Management. [In Persian].
22. Schorn, D. (2006, August 13). Iranian Leader Opens Up. 60 Minutes. CBS News. [<https://www.cbsnews.com/news/iranian-leader-opens-up/>]
23. Solomon, J. (2011, June 22). Saudi suggests 'squeezing' Iran over nuclear ambitions. The Wall Street Journal. [<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304887904576400083811644642>]
24. The Acronym Institute. (2006). Ahmadinejad: Iran can now talk to the world from the vantage point of a nuclear state. [<http://www.acronym.org.uk/old/archive/docs/0604/doc03.htmA>]
25. The New York Times. (2009). Iran Test-Fires Missile With 1,200-Mile Range. [<https://www.nytimes.com/2009/05/21/world/middleeast/21iran.html>]